

چگونه توانستیم ضعف املاي پڑمان دانش آموز کلاس دوم را بهبود ببخشم؟

علی بهداد^۱

^۱ کارشناسی ارشد فلسفه آموزش و پرورش (نویسنده مسئول)

چکیده

مقطع ابتدایی زیر بنای مقاطع دیگر تحصیلی می باشد و در مقطع ابتدایی نیز پایه اول اساس پایه های دیگر می باشد و هر چقدر دانش آموزان در این پایه بهتر آموزش ببینند در پایه های دیگر راحت تر هستند و بالعکس؛ در پایه اول دو درس ریاضی و فارسی (قرائت فارسی و املاي فارسی) کلیدی هستند و بیشترین ساعات به این دو درس اختصاص می یابد و از بین دو درس ذکر شده درس فارسی از اهمیت دو چندانی برخوردار می باشد. به طوری که بدون یادگیری درس فارسی، یادگیری دروس دیگر تقریباً غیر ممکن می باشد. یکی از مهمترین مشکلات دانش آموزان در مدرسه، ضعف در خواندن و نوشتن است. املاء نوعی نوشتن است. اینجانب علی بهداد در این تحقیق برای رفع مشکل املاي دانش آموزی به نام پڑمان سعی کردم راهکارهایی پیدا کنم و مهارت او را در درس املاء تقویت کنم. برای پیدا کردن راهکارها نیاز به یک سری اطلاعات داشتم، نظیر این اطلاعات را از طریق خود دانش آموز، پرونده وی، والدین و مدیر مدرسه جمع آوری کردم با توجه به این اطلاعات راه کارهایی را یافتم و آنها را با دانش آموز به مرحله اجرا در آوردم. جملگی این راهکارها برای تقویت حافظ دیداری، تقویت توالی دیداری و تقویت حافظه شنیداری بود که پڑمان در آنها ضعف داشت. در پایان اجرای این راه حل ها، نتیجه خوبی از پیشرفت دانش آموز به دست آمد که امیدوارم این راه حل ها را هم سایر معلمان عزیز برای کاهش ضعف در درس املاء دانش آموزان به کار ببرند.

واژه های کلیدی: دانش آموز، ضعف املاء، توانایی و پیشرفت، تلاش

مقدمه

املاء یکی از مواد درسی مهم در برنامه ی آموزشی رسمی کشور بوده و از ارکان مهم زبان آموزی در دوره ی ابتدایی است و مهمترین هدف آن، آموزش صحیح نوشتاری کلمه ها و جمله ها است. از آموخته های املاء فراگیران در سراسر زندگی در قالب ارتباط نوشتاری استفاده می کنند، و این درس نه تنها جزئی از مجموعه ی درس زبان و ادبیات فارسی است بلکه فرصت مغتنمی است که به دانش آموزان داده می شود تا بتوانند از طریق این الگو تولیدهای دیگر خود را ضابطه مند کنند و لذا جهت برطرف کردن مشکل دست نویس دانش آموزان که اگر به موقع کمک نشود این مشکل تا آخر عمر با آنها خواهد بود و رفع این مشکل دقت، ابتکار و خلاقیت بیشتری را می طلبد. بنابراین تمام کوشش هایی که در زمینه آموزش زبان در دبستان انجام می گیرد، باید در جهت پرورش ارکان چهار گانه ی آن یعنی، گوش کردن و شنیدن، گفتن و خواندن باشد.

املاء، کلمه ای است عربی و به معنای پر کردن، مطلبی را تقریر کردن تا دیگران بنویسند، طریقه نوشتن درست کلمات و درست نویسی، بکار رفته است. در این تحقیق در جهت هدف های زیر برای رفع مشکل املا ی دانش آموزی به نام پژمان انجام گرفته است:

۱- تقویت حافظه دیداری دانش آموز

۲- تقویت توالی دیداری دانش آموز

۳- تقویت حافظه شنیداری دانش آموز

امید که با انجام این راه کارها خود و همکاران بتوانیم در جهت موفقیت دانش آموزان گام برداریم.

هدف کلی: تقویت درس املا ی فارسی دانش آموزان

اهداف پژوهش

در این فعالیت علمی، اهداف زیر را دنبال می کنم:

۱- راهبردهای چگونگی املانویسی را با توجه به شرایط سنی و سطح توانایی دانش آموز آموزش دهم.

۲- مهارت نوشتن را در پژمان افزایش دهم.

۳- اعتماد به نفس پژمان را بالا ببرم.

۴- مهارت خواندن را در پژمان پیشرفت دهم.

۵- دقت و توجه و تمرکز را در پژمان تقویت کنم.

۶- علاقمندی پژمان را به درس املاء افزایش دهم.

موضوع پژوهش

عامل اساسی برای موفقیت در هر فعالیتی، داشتن اطلاعات لازم در آن زمینه می باشد. پس لازم بود، به اطلاعاتی در میزان علاقه مندی پژمان به درس املا دست بیابیم؛ در این زمینه با تحقیق از معلم های دیگر و هم چنین با طرح پرسش هایی از آنان، که به شرح ذیل می باشد، دریافتیم دانش آموزان کلاس دوم به تعداد ۱۵ نفر علاقه زیادی به املا ندارند.

۱- نظر تان در رابطه با درس املاء چیست؟	۱۲ نفر: املاء درس سختی است	۳ نفر: املاء درس آسانی است
۲- چه روش هایی را در مطالعه ی درس املاء به کار می برید؟	۱۳ نفر: فقط روخوانی درس	۲ نفر: نوشتن مشق و گرفتن دیکته در منزل
۳- کدام کتاب و درس خود را بیشتر دوست دارید؟	۱۱ نفر: درس ریاضی	۴ نفر: درس فارسی

به این ترتیب با پاسخ هایی که دانش آموزان به سوالات دادند و جمع بندی آنان به این نتیجه رسیدیم و اما بیشترین انگیزه من این بود که علاوه بر افزایش تعداد دانش آموزان علاقه مند به املا، عادت هایی را در رابطه با این مهم ایجاد کنم و همچنین روش ها و طرح های مناسبی را جهت علاقه مندی آنان به درس املا فراهم نمایم. حال مسأله ای که در این جا مطرح می شود این است؛ با توجه به محور بودن دانش آموزان در فعالیت های کلاس، در راستای هدف این اقدام پژوهی چه راهکارهای عملی را می توان ارائه نمود تا میزان علاقه مندی دانش آموزان به خصوص پژمان به املا بیشتر شود تا ضمن ایجاد زمینه ی مناسب جهت آموزش املا، زمینه ی مناسبی برای آموزش کلمات دشوار و درک معنا و مفهوم آنها، افزایش دقت و تمرکز دانش آموزان و مخصوصا پژمان در این درس نیز ایجاد شود.

اهمیت و ضرورت اجرای پژوهش:

- اگر از ابتدا ضابطه و قانونی در تعلیم املاء داشته باشیم، راحت تر هستیم. خوب نوشتن نوعی توانایی است که معلمان نقش مهمی در ایجاد این توانایی در کودکان را دارند. لازم به ذکر است که املاء و فارسی زیربنای سایر دروس هستند. برای مثال اگر دانش آموزی ریاضی را درست نفهمد دلیل آن همیشه ندانستن ریاضی نیست. گاهی اوقات شاگرد موضوع را نمی تواند درست بخواند و یا نمی تواند درست بنویسد بنابراین نمره نمی آورد. و این امر باعث شکست دانش آموز در زمینه ی تحصیلی او شده و اعتماد به نفس او را پایین می آورد.

توصیف وضعیت موجود

اینجانب علی بهدادبا مدرک کارشناسی ارشد رشته فلسفه آموزش و پرورش مدت ۲۰ سال است که در آموزش و پرورش مشغول خدمت بوده و هم اکنون نیز در دبستان شهیدجوزی شهر مورموری با ۱۸۴ نفر دانش آموز درسمت معاون آموزشی هستم. این دبستان با ۶ پایه تحصیلی و ۱۰ کلاس آموزشی و باکادر آموزشی که شامل:مدیر،معاون آموزشی،معاون پرورشی،و ۱۰ نفرآموزگارمشغول آموزش هستند، خوب نوشتن و صحیح نوشتن یک توانایی ایست که ما به عنوان معلمان شکوفا کردن این توانایی ها را عهده دار هستیم.در مهرماه وقتی درس را ارزشیابی می کردم و با دانش آموزان در کلاس دوم املا کار می کردم تمام سعی من بر این بود تا دانش آموزان مشکلی در نوشتن نداشته باشند. زیرا هر معلّمی آرزو دارد که دانش آموزانش درس های او را بهتر و آسان تر یاد بگیرند و گفته هایش در اعماق وجود دانش آموزان نفوذ کند.در بین این دانش آموزان پژمان در نوشتن املاهم سطح با دانش آموزان دیگر نبود با تشویق وراهنمایی به درس های کلاس توجه نمی کرد . برای انجام فعالیت های نوشتنی از خود علاقه ای نشان نمی داد و زود خسته می شد. درکلاس آرام و قرار نداشت همیشه با بغل دستی اش در حال صحبت بود و با استفاده از روش های مختلف تشویق مدت کوتاهی سر جای خود می نشست. بنابراین باخود اندیشیدم چگونه می توانم با تشویق پژمان را به درس املاء علاقه مند سازم؟

از آنجایی که دیکته یکی از مهمترین مواد درسی دانش آموزان محسوب می شود. که آن نیز به علت مهم بودن مهارت های نوشتاری است، شاید بتوان دلیل این امر را در عینی بودن مهارتهای نوشتاری دانست که امکان تحلیل مشکلات کودک را فراهم می سازد. با توجه به اهمیت موضوع سعی کردم دقت و تعمق بیشتری در درس املاء دانش آموزان داشته باشم. بنابراین مشکل این دانش آموز فکرم را خیلی مشغول کرده بود. از آنجایی که وظیفه شغلی ام ایجاب می کرد سعی کردم برای حل این مشکل راه حل هایی پیدا کنم تا شاید بتوان با به کار گرفتن این شیوه ها به کودکانی که به علت ضعف در دیکته به آنها برچسب کم ذهنی ، تنبلی ، حواس پرتی ، عقب مانده زده می شود کمک کرد.

گردآوری اطلاعات شواهد یک

جهت تبیین دقیق مسئله نیاز به اطلاعات بیشتر و دقیق تر می باشد که می بایست به طریق علمی و با رعایت ویژگیهای جمع آوری اطلاعات اقدام نمود. بنابراین با توجه به ماهیت مسئله لازم است از روش های مختلف جمع آوری اطلاعات استفاده شود که روش های بکار گرفته شده در این پژوهش عبارتند از:

الف) مصاحبه

ب) مشاهده

ج) بررسی اسناد و مدارک (پوشه کار سال گذشته دانش آموزان،بررسی کارنامه ی توصیفی دانش آموزان)

(د) مطالعه ی کتابخانه ای

(ه) استفاده از نظرات همکاران

طراحی برنامه ، راه حل ها و اجرا

اقدامات راه حل های پیشنهادی

با در نظر گرفتن عوامل مطرح شده و راهکارهای پیشنهادی اقدامات زیر را جهت رفع مشکل به انجام رساندم:

از بین راهکارهایی که برای بر طرف نمودن مشکل املاء پیشنهاد شده بود با توجه به شرایط و امکانات مدرسه و ظرفیت دانش آموز و محدودیت زمانی روش های زیر را در کلاس اجرا کردم:

- روش چند حسی
- خواندن شعر و الگوی به یاد سپاری
- کشیدن نقاشی با کلمات
- دادن مسئولیت به پژمان
- از بین بردن موقعیت های استرس زا برای پژمان در مدرسه
- پژمان را در گروهی قرار داده که راحت ترین موقعیت را داشته باشد.
- دو تصویر که مشابه هم هستند اما در یک یا چند مورد جزئی با هم اختلاف دارند به پژمان نشان داده و از وی خواسته شود تا تفاوت های بین دو تصویر را پیدا کند.
- کارت های مقوایی را گرفته روی هر کدام یک کلمه نوشته که حرف یا نقطه و یا دندانه کم یا اضافی داشته باشد و پژمان نقص آن را پیدا کند برای تقویت هماهنگی دیداری حرکتی.
- به وضعیت نشستن دانش آموز ونحوه ی گذاشتن دفتر روی میز توجه شود.
- به نحوه ی مداد دست گرفتن دانش آموز دقت شود.
- برای تقویت عضلات دست او گفته شود که کاغذ باطله یا کاغذ روزنامه را با دست هایش مچاله کند.
- کاغذهای باطله را قیچی کند.
- دکمه های لباس، بند کفش و زیپ را خودش باز و بسته نماید...

اجرای راهکارهای ارائه شده:

بعد از جمع آوری اطلاعاتی در مورد پژمان و اقدامات دیگری که صورت گرفت سعی کردم برای تقویت و رفع اختلال املاء در پژمان راه حل های مناسبی بیابم و روزانه ۲۰-۱۵ دقیقه در کلاس با وی کار کنم. این راه حل ها به این صورت بودند:

۱- برای تقویت توالی حافظه دیداری پژمان با توجه به مشکلاتی که در کلماتی مانند دارا، مادر، را و... و امثال آنها داشت از یک سری حرکات بدنی و کارتهایی که کلماتی روی آنها نوشته شده بود استفاده شد.

۲- تقویت حافظه دیداری پژمان در رابطه با آموزش حروف هم صدایی مانند (ظ،ذ،ز،ض،...) با پوشاندن حروف و کلمه مورد نظر.

۳- تقویت حساسیت شنوایی : با استفاده از صداهای ضبط شده و تشخیص صداها توسط دانش آموز و یا تشخیص صدای دوستان خود با چشمان بسته.

اجرای راه حل های انتخاب شده :

قبل از اجرای راه حل های انتخاب شده جدولی برای تشویق پژمان و ثبت میزان پیشرفت او، ترسیم کردم و در کنار تابلو نصب کردم تا پژمان هم آن را ببیند، قرار شد که هر املائی که از پژمان گرفته می شود، نمره او در جدول نوشته شود.

در مرحله اول برای تقویت توالی دیداری کلماتی مانند "مارد" به جای "مادر" یا کلمه ی "نوازد" به جای "نوزاد"، فعالیتهای زیر انجام گرفت:

الف- روبروی پژمان ایستاده و چند حرکت بدنی انجام داده و از پژمان خواسته شده تا او همان حرکات را به ترتیب انجام دهد و این امر دو باره انجام شد و تا نتیجه خوبی گرفته شد.

ب- روی یک کارت مقوایی کلماتی مانند مادر، نوزاد، دارا، سامان نوشته شده بود به پژمان نشان دادم و سپس آنها را مخفی کردم و از او خواستم که آن کلمات را به ترتیب بازگو کند. و سپس آن حروف کلمات را به ترتیب بنویسد در این مرحله زمان زیادی صرف شد سعی کردم کلمات بیشتری با پژمان کار کنم تا ترتیب و توالی را خوب یاد بگیرد.

در پایان این مرحله یعنی تقویت توالی حافظه املائی از کلماتی که امکان بر عکس نوشتن حروف باشد از پژمان گرفته شد و نتیجه بررسی یادداشت شد، تقریباً نتیجه خوبی بدست آمد و فقط ۲ غلط املائی داشت.

تصمیم گرفتم برای گرفتن نتیجه ی بهتر مرحله (ب) را بار دیگر با پژمان کار کنم این کار انجام شد و دوباره از پژمان املاء گرفته شد، این بار دیگر غلطی نداشت و نتیجه خوبی گرفته شد.

۲- برای تقویت حافظه ی دیداری پژمان از مراحل ذیل استفاده شد.

الف: ابتدا دو تصویر را انتخاب کرده و یک به یک به پژمان دادم و بعد تصویرها را مخفی کردم و از او خواستم که آن تصویر را نام ببرد بعد روش بالا را با سه - چهار تصویر انجام دادم تا حافظه دیداری پژمان بالا برود. دو سه مرتبه این روش انجام شد تا نتیجه خوبی داد.

ب: در مرحله بعدی چند کارت تهیه کرده و روی هر کارت کلمه ای که مربوط به کلمات کتابش باشد نوشته ، کارت ها را به پژمان دادم تا واژه ها را به خاطر بسپرد و بعد کارت ها را از او گرفته و دور از چشم او یکی دو کارت را برداشتم و بقیه را به پژمان نشان دادم و بعد از او خواستم تا کارت مربوط به واژه که برداشته شده را معرفی کند. مرتبه ی اول که این کار انجام شد، پژمان واژه هایی را گفت که اصلاً در بین کارتها نبود. تصمیم گرفتم واژه هایی را انتخاب کنم که در یک گروه باشد(مثلاً از گروه میوه : سیب- گلابی - هلو - موز- پرتقال) تا بتواند جواب دهد. این روش نتیجه ی خوبی در بر داشت. در ادامه این مرحله یک واژه که ربطی به بقیه واژه ها نداشت به واژه ها اضافه کردم و همان واژه ها اضافه شده و واژه دیگری را برداشتم. به همین ترتیب هرمرتبه یک واژه غیر مرتبط اضافه می کردم . خوشبختانه نتیجه خوبی در برداشت.

این مرحله طی ۴ جلسه ۱۵ دقیقه ای انجام گرفت تا حافظه ی دیداری پژمان افزایش یابد.

ج- بعد از این مراحل واژه هایی را که املا ی صحیح آنها به حافظه ی دیداری ربط داشت انتخاب کردم و به پژمان دادم تا واژه ها را بخواند بعد کارتها را مخفی کردم و از او خواستم تا املا ی صحیح آن را با انگشت در هوا و بعد روی کاغذ بنویسد. وی در انجام این تمرین موفق بود . با انجام این تمرین روزانه ۱۰ تا ۱۵ دقیقه بعد از گذشت یک هفته دانش آموز پیشرفت خوبی داشت.

د- بعد از مرحله ی بالا روی هر کارت به جای یک کلمه ۲ یا ۳ کلمه نوشته می شد. بعد تمرین بالا دوباره انجام شد.

بعد از این مراحل، املا یی از پژمان گرفتم که در آن املاء کلماتی مانند صابون، صدا، حاضر، غذا و مانند اینها بود. پژمان در این املاء ۶ غلط املائی داشت ولی با تشویق به او امیدواری دادم . بعد یکی از لغات را پای تابلو نوشتم مثلاً کلمه "ناظم " تا پژمان آن را نگاه کند و بخواند سپس روی حرف "ظ " را پوشاندم و از پژمان خواستم تا آن را با یکی از چهارحرف (ذ،ز، ظ،ض) کامل کند، بعد کلمه صحیح را نشان دادم تا اگر غلط حدس زد آن را اصلاح کند و درستش را کنارش بنویسد.

این مراحل را با کلمات زیادی با حروف هم صدا پیش بردیم تا اینکه دانش آموز پیشرفت خوبی داشت. املا ی بعدی که از پژمان گرفتم نتیجه خیلی خوبی بدست آمد که بسیار رضایت بخش بود.

یکی از مشکلات دیگر پژمان ضعف در حافظه شنوایی او بود. مثلاً به جای کلمه "رفتند" " رفتن " یا به جای کلمه "ماه" "ما" می نوشت که باید این مشکل برطرف می شد.

الف- در مرحله اول از دانش آموزان کلاس خواستم تا یکی یکی (البته نه به ترتیب نشستن بر روی میز) پژمان را صدا بزنند. وپژمان بعد از شنیدن صدای هر کدام نام دانش آموز را بگوید. پژمان این مرحله را به خوبی پشت سر گذاشت

ب- در مرحله بعد صدای چک چک آب، باران، ضربه انگشت به در و شیشه، برخورد توپ با زمین و امثال آنها را از طریق نوار کاست ضبط کردم و از پژمان خواستم که به آنها گوش کند و صدای هر کدام را تشخیص دهد و بیان کند. در این مرحله پژمان از جلسه اول فقط توانست دو تا از موارد را درست جواب دهد. در جلسه بعدی دوباره این مراحل تکرار و امیرحسین خیلی خوب با صداها آشنا شد، این کار خیلی خوب صورت گرفت و پیشرفت خوبی داشت.

ج- در مرحله سوم املایی به صورت جمله ای از پژمان گرفته شد که همانطور که قبلاً گفتم تمام کلمه ها را نوشت و این بار چون بیشتر روی کلمه هایی که حساسیت شنوایی داشتند تأکید کردم املای پژمان در حد انتظار بود، املای صحیح کلمات را روی برگه ای نوشتم و همراه با یک ماژیک قرمز به پژمان دادم و از او خواستم تا خود املای صحیح کلماتی که غلط نوشته را توی برگه پیدا کند و زیر هر کلمه ای که غلط نوشته بنویسد. این نوع املاء طی سه مرحله ادامه پیدا کرد تا اینکه پژمان خیلی خوب بر موضوع تسلط پیدا کرد.

در پایان املایی ترکیبی از سه مرحله کلی تقویت حافظه از پژمان گرفتم. اول متن مورد نظر را برای پژمان خواندم تا او کلمه ها را در ذهن خود مجسم کند و آنها را به یاد آورد. هنگام خواندن متن از پژمان خواستم تا کلمه ای را که نوشتن برایش مشکل است را بگوید او کلمه های "مصطفی، انتظار، خداحافظی" را نام برد. من هم برای اینکه خودش به صحت آن هاپی برسد، او را پای تابلو آوردم و از او خواستم تا کلمه ی "انتظار" را بنویسد. یک بار با حروف "ت"، "ز" یا "پ" حروف "ت، ط، ظ" و یک بار ب حروف "ت، ض" و یک بار با حروف "ط، ظ" و یک بار با حروف "ط، ز" بنویسد، و به او گفتم که به نظرش کدام کلمه زیباتر و آشناتر است او دقیقاً شکل "انتظار" را نشان داد. با کلمات دیگر هم این کار را کردم و بعد شروع به نوشتن املاء کرد، او در املاش اشتباهی نداشت. و من به موفقیت و پیشرفت وی پی بردم.

تجزیه و تحلیل و تفسیر داده ها

با انجام مرحله ای که برای کاهش ضعف دانش آموز طی شد خوشبختانه بعد از سی جلسه دانش آموز پژمان به درس املاء خیلی علاقه مند شد و پیشرفت قابل ملاحظه ای داشت طوری که والدین پژمان از پیشرفت فرزندشان ابراز رضایت کردند و پیشرفت خیلی خوبی داشت تصمیم گرفتم راه کارهای انجام شده را در یک جلسه با معلمان مدرسه در میان بگذارم تا معلمان هم از آن بهره ببرند و معلمان کلاس اول سعی کنند وقت بیشتری را صرف بهتر تدریس کردن این درس داشته باشند.

بنابراین نتیجه گرفته شد که اگر معلمان درس املاء را همان طور که جدی می گیرند روش تدریس آن را نیز مطابق با روش تدریس های ارائه شده در کتاب های مراکز تربیت معلم تدریس کنند، به نظر می رسد که دانش آموزان مشکلی در این درس نخواهند داشت. گروه های درسی نقش عمده ای در آشنایی و یاد آوری روش تدریس املاء را برعهده دارند. تا زمانی که دانش آموزان درمهارت خواندن پیشرفت نکرده اند صحبت از املاء گرفتن بی مفهوم خواهد بود. انتخاب معلمان پایه اول از بین معلمان فعال و پر انرژی کمک مؤثری به تقویت املائی دانش آموزان از طریق تکرار و تمرین بیشتر می نماید. پایه اول، اساس وریشه موفقیت پایه دوم می باشد، اگر دانش آموز پایه اول ضعیف بالا بیاید در پایه دوم رشد نمی کند. کمک گرفتن از اولیاء فقط برای تکرار و تمرین بیشتر می تواند در تقویت املاء مؤثر باشد. استفاده از شیوه های یاران در یاد گیری، املائی دو نفره پای تابلو، املائی کامل کردنی، املائی فرد از خودش، تصحیح کردن املاء توسط خود دانش آموز شیوه های مؤثری در روش تدریس های جدید هستند. در روش های سنتی املاء، از دانش آموز املاء گرفته می شد بدون اینکه دانش آموز در کنار معلم به غلط های خود پی ببرد فقط در آخر از دانش آموز خواسته می شد از روی غلط هایش بنویسد. شاید این روش کارآمد باشد ولی برای بهتر مسلط شدن دانش آموز به درس املاء و قوت گرفتن دانش آموزان ضعیف، روش های جدید بهتر هستند.

پیشینه تحقیق

پیشینه ی پژوهش عبارت است از بررسی تحلیلی آثار صاحب نظران و پژوهشگران در یک موضوع خاص. از این رو، فعالیت های فکری (تحلیلی و انتقادی) است که طی آن پژوهشگر، متون و آثار موجود در زمینه ی پژوهش را شناسایی می کند و بر اساس یک الگوی مشخص و با در نظر داشتن هدف خاص پژوهش خود، آنها را بررسی، تحلیل و نقد می کند تا در راستای پژوهش خود از آنها استفاده کند.

عمل نوشتن، از دیدگاه والاس و ا. مک لافلین (ترجمه: م. تقی منشی طوسی، ۱۳۷۳) با چند مهارت سرو کار دارد از جمله: توانایی نگهداری موضوع در ذهن، تنظیم موضوع به صورت کلمه ها، ترسیم گرافیکی شکل هر حرف و کلمه و... به عقیده ی آنها، جای شگفتی نیست که بسیاری کودکان مبتلا به ناتوانی یادگیری از فعالیت های زبان نوشتاری بیزار و تا حد امکان گریزان باشند.

در رابطه با اجرای روش های فعال یاددهی و یادگیری در کلاس، بریان ج. کرتی (مترجم: فروغ تن ساز، ۱۳۷۳) بر این نکته تأکید دارد که از جمله نتایج مفید برنامه هایی که دانش آموزان در آن فعال هستند؛ احساس رضایتی است که برای دانش آموز از شرکت مفید و فعالیت بدنی، حاصل می شود که این امر به نوبه ی خود در نگرش آنان نسبت به فعالیت، اعتماد به نفس داشتن و مهارت های همکاری های اجتماعی و خلاقیت تأثیر می گذارد.

یکی از مباحث عمده در پژوهش پیرامون درس املا، موضوع «علل غلط نویسی دانش آموزان در املا» است که تاکنون تحقیقات بسیار در مورد آن صورت گرفته است. جعفریان یسار (۱۳۸۶) در این رابطه به دلایل زیر اشاره دارد:

۱. آسیب های زیستی یا ژنتیکی: مانند دیس گرافی یا دیسلکسی (آینه نویسی و وارونه نویسی)

۲. نبود هماهنگی کامل بین مغز و چشم و دست.

۳. وجود تفاوت بین زبان مادری و زبان نوشتاری.

۴. آموزش ناکافی، ناصحیح و غیر روشمند.

۵. نداشتن دقت و تمرکز دانش آموز در نوشتن و یادگیری مفهوم کلمات و...

در مقایسه با جعفریان یسار (۱۳۸۶)، علوی مقدم و علیزاده (۱۳۸۹) به یافته های جدیدتری در زمینه ی علل غلط نویسی دانش آموزان و راه حل آن دست یافته اند. همین طور در این پژوهش به ویژگی یک املا ی مناسب اشاره شده که برخی از آن ها عبارتند از:

الف) وحدت موضوع بسیار مؤثر است و از املا ی گسسته باید پرهیز کرد. به بیان دیگر ارتباط معنایی بین جمله ها و عبارات املا باید رعایت شود.

ب) ساختار داستانی و روانی می تواند بهترین املا ها را بسازد. ساخت روایی متن. انگیزه ی پیگیری را در دانش آموز تقویت می کند. مثل گفتن یک قصه یا داستان در یک املا ی تقریری.

هاشمی کاشی ثانی (۱۳۸۷) در اقدام پژوهی خود تحت عنوان «چگونه توانستم با روش املا ی آموزشی و مشارکت دانش آموزان سطح نمرات درس املا را ناباورانه ارتقا دهم؟» و در کلاسی با جامعه ی آماری ۳۲ نفر، به برخی از راهکارهای مشارکتی در تقویت املا پرداخته است. این راهکارها عبارتند از: مطالعه ی کتاب هایی در زمینه ی اختلالات یادگیری، تهیه ی کتاب های نظم و نثر مورد علاقه ی اکثریت دانش آموزان، استفاده از نظر شاگردان و اولیای آنها، بهره مندی از نظر اساتید محترم، تقسیم ساعات املا به دو قسمت ۱۵ دقیقه آموزش و ۳۰ دقیقه ارزشیابی.

ایشان با عمل به این راهکارها به این نتایج دست یافته بود: میزان علاقه مندی دانش آموزان به درس ادبیات را که در مهرماه ۳۷٪ بوده به ۸۵٪ افزایش پیدا کرده بود.

در مقایسه با هاشمی کاشی (۱۳۸۷)، پروین (۱۳۸۴) به یافته های مفیدتری در درس املا دست یافته است. اقدام پژوهی ایشان تحت عنوان «درس املا و بررسی راه های مشارکت فعالانه دانش آموزان در درس املا» به بررسی علل بروز مشکلات در آموزش املا پرداخته است. او در این زمینه یافته های زیر را به دست آورده است:

بسیاری از معلمان می‌پندارند که تنها روش آموختن املائی کلمات، مشق‌نویسی از روی کتاب و نوشتن دیکته از هر درس است. ولی هیچ یک از این دو راه نمی‌تواند روش مفیدی باشد. چون اولی فقط بر تمرین و تکرار طوطی‌وار تکیه می‌کند و دومی بر حافظه. املا نیز مانند سایر دروس نیاز به آموزش دارد و واگذاری آن به دانش‌آموزان و راهنمایی نکردن، سبب می‌گردد که دانش‌آموزان نتوانند آن چنان که شایسته و بایسته است در درس املا پیشرفت کنند. روش املا نوشتن یکنواخت نباشد و معلم از روش‌های دیگری به ابتکار خود استفاده نماید. آموزش املا مربوط به ساعت این درس در برنامه‌ی کلاسی نیست. بلکه اگر در همه دروس هماهنگی وجود داشته‌باشد، کمک شایانی در این راه خواهد شد. معلم به منظور گسترش دادن زمینه‌ی اطلاعات لغوی، تسهیل در فهم لغات مشکل و رسیدن دانش‌آموزان به مراحل و سطوح بالای یادگیری، باید از لغات هم‌خانواده، مشتقات و کلمات متضاد استفاده نماید. لازم است دانش‌آموزان قواعد درست‌نویسی، رسم‌الخط مطابق با بخش‌نامه‌های ارسالی، چگونگی تصحیح املا و بارم غلط‌های املائی را قبلاً یاد بگیرند. بهتر است در حضور دانش‌آموزان مطابق با دستورالعمل تصحیح املائی فارسی مصوب دفتر برنامه‌ریزی و تکالیف کتاب‌های درس تصحیح املا صورت گیرد.

راهکارهای پیشنهادی و اعتباربخشی به آنها

راه‌های پیشنهادی باتوجه به جلسه‌ی شورای معلمان و مصوبات آن:

با مطالعه اطلاعات جمع‌آوری شده در جلسه شورای معلمان جهت تقویت املا با پیشنهادات متعدد همکاران مواجه شدیم، این پیشنهادات از این قرار بود: ۱- دقت به مشق (رونویسی) و تصحیح غلط‌ها و رعایت خط زمینه ۲- توجه به دست‌ورزی در دوره آمادگی ۳- مطمئن شدن از شناخت حروف الفبای فارسی ۴- بررسی دقیق تکلیف شب در خانه ۵- توجه بیشتر به دانش‌آموزان کند نویس ۶- پرهیز از حرکات اضافی موقع گفتن املا ۷- استفاده از دانش‌آموزان ممتاز برای روخوانی و تکرار و تمرین در کلاس ۸- توجه به نوع نشستن ۹- استفاده از کارت تند خوانی ۱۰- ترکیب صامت و مصوت ۱۱- اطمینان از تلفظ صحیح حروفات توسط دانش‌آموزان ۱۲- تصحیح املا توسط خود دانش‌آموزان

گردآوری شواهد دو

نتایج مثبت: با توجه به راه‌کارهایی که برای کاهش مشکل پژمان در درس املاء انجام گرفت پژمان در درس املاء توانست خودش را به سایر دانش‌آموزان برساند و در نوشتن کلمه‌هایی که قبلاً در حیطه توالی حافظه‌ای مشکل داشت با انجام راه‌کارهایی و بالا بردن اعتماد به نفس او املائی پژمان به حد ایده‌آلی رسید و او توانست کلماتی مانند دارا، سامان، دامن، مادر و امثال اینها را راحت بنویسد و در حیطه تقویت حافظه‌ای به خوبی توانست کلماتی مانند صابون، غذا، صف، صدا، طناب، خواهر و مانند اینها را به خوبی تشخیص دهد و بنویسد. پژمان با پیشرفت در درس املاء اعتماد به نفس بالایی پیدا کرد به طوری که اکثر مواقع در کلاس خودش داوطلب نوشتن املاء بر روی تابلو می‌شد.

ارزیابی از اقدامات و راه حل ها (شواهد ۲)

با بکارگیری روش های یاد شده این دانش آموز در نوشتن املاء دیگر مشکلی نداشت. با اشتیاق املاء می نوشت. دیگر در درس املاء دلهره نداشت به راحتی دفترش را در می آورد و هر کلمه ای که به او می گفتم به راحتی صدا می کشید و می نوشت. مادرش خیلی خوشحال بود می گفت: راحت شدم دیگر در خانه جنگ و دعوا نداریم و هر متنی را بگویم به راحتی می نویسد. عناصر دیگر روش آموزش املا با توجه به شواهد (۲)، را به این صورت هم میتوان مرحله بندی کرد :

گام اول، انتخاب متن املا و نوشتن آن روی تخته سیاه و خواندن آن

گام دوم ، قرائت املا توسط معلم و نوشتن آن توسط دانش آموزان

گام سوم ، تصحیح گروهی املاها و تهیه فهرست خطاهای املائی

گام چهارم ، تمرینات متنوع با توجه به اولویت بندی اشکالات املائی استخراج شده.

انتخاب متن : در انتخاب متن املا به موارد زیر توجه شود : ۱- متن مورد نظر حاوی جمله باشد و از انتخاب کلمه به تنهایی خودداری شود. ۲- کلمات سازنده جملات متن از حروفی تشکیل شده باشند که قبلا تدریس شده اند. ۳- کلمات خارج از متن کتاب های درسی ، از ۲۰ درصد کل کلمات بیشتر نباشد. ۴- علاوه بر جملات موجود در کتاب های درسی ، با استفاده از کلمات خوانده شده ، جملات دیگری هم در نظر گرفته شوند . ۵- در هر جلسه از کلماتی که در جلسات قبلی برای دانش آموزان مشکل بوده اند نیز استفاده شود تا بتوان درجه پیشرفت شاگردان را اندازه گیری کرد.

قرائت: معلم متن املا را از روی تابلو پاک کرده ، پس از آماده شدن دانش آموزان ، آن را با صدایی بلند و لحنی شمرده و حداکثر تا دو بار قرائت می کند . البته هنگام قرائت متن املا از خواندن کلمه به کلمه خودداری کرده ، متن را به صورت گروههای اسمی و فعلی یا جمله کامل قرائت می کند تا دانش آموزان با بافت جمله و معنای آن آشنا شوند . متن املا را با سرعت مناسب تکرار می کند تا کند نویسان هم ، اشکالات خود را بر طرف نمایند .

تصحیح گروهی : این گام با مشارکت کامل دانش آموزان انجام می شود و معلم بدون اشاره به نام آنان تک تک املاها را بررسی و مشکلات را استخراج می کند . به این ترتیب که معلم املائی اولین دانش آموز را در دست می گیرد و به کمک دانش آموز کلمات یاد شده را رونویسی می کند. سپس املائی دومین ، سومین و تا آخرین دانش آموز کلاس را در دست می گیرد و به کمک همان دانش آموز یا دانش آموز دیگری ، صورت صحیح غلط های املائی را روی تابلو ثبت می کند . البته هر جا که غلط ها تکراری بودند جلوی اولین مورد آن یک علامت (مثلا) می زند . در پایان با شمردن غلط ها ، اشکالات املائی دانش آموزان را اولویت بندی می کند .

تمرینات متنوع : در این گام معلم با توجه به مهمترین و پر تعداد ترین اشکالات املایی دانش آموزان با بکار گیری انواع تمرینات حرف نویسی و کلمه نویسی و همچنین تمرینات کلمه سازی و جمله سازی به تقویت توان نوشتاری دانش آموزان می پردازد.

نتیجه گیری

در طول زمانی که از عمر تعلیم و تربیت مدرن می گذرد، رفته رفته بر دست اندرکاران علوم طبیعی محرز گشته است که تحقیقات دانشگاهی به تنهایی پاسخ گوی مسائل و مشکلات علمی آموزش و پرورش نیستند. لذا این نقطه عطفی شد برای شروع نوعی دیگر از پژوهش که بتواند مسائل واقعی محیط کلاس درس و آموزش را حلّ و فصل کند، این تحقیق همان اقدام پژوهی است.

من نیز تلاش کردم که با استفاده از این بستر آماده برای حل مسأله ای که در کلاس خود با آن روبرو بودم، گام بردارم و برای رسیدن به وضع مطلوب تلاش کنم.

هدف اساسی برنامه ی درسی زبان آموزی، توجّه به تقویت و پرورش مهارت های چهارگانه است. به طوری که دانش آموزان در گفت و شنودها شرکت و ارتباط برقرار کنند و افکار، احساسات و نظرات خود را به دو صورت گفتار و نوشتار بیان کنند. در این راستا نوشتن، مرحله ی نهایی و متکاملی است که بر شنیدن، گفتن و خواندن استوار می گردد. چاره اندیشی برای حلّ مشکلات دانش آموزان در این حوزه امری بدیهی و ضروری است. معلّم بایستی با کمک ابزار دقیق علمی و روان شناسی پای به این مرحله بگذارد. روش های قدیمی از جمله: تکرار و تمرین خسته کننده و رونویسی های بی هدف، ناکارآمدی خود را در این زمینه به اثبات رسانده اند. این گونه راه حل ها نه تنها مشکلی را از دانش آموزان برطرف نمی سازد؛ بلکه نوعی ملال و دل زدگی را نیز پدید می آورد.

کار یک معلّم در زمینه ی استفاده از روش های مختلف تدریس را می توان به کار یک نقّاش تشبیه کرد. همان طور که یک نقّاش برای ترسیم و خلق یک تابلوی نقّاشی از رنگ های مختلف استفاده می کند. هرگاه لازم باشد، آنها را درهم می آمیزد تا اثر هنر خود را به بهترین شکل ممکن به وجود آورد. یک معلّم هم پس از آشنایی با اصول و مراحل اجرای الگوهای گوناگون تدریس در عمل و هنگام ارائه ی درس می تواند با تشخیص موقعیت و توجّه به توانایی های دانش آموزان و بر حسب نوع مفهوم، ترکیبی از الگوهای مختلف تدریس را به کار برد.

من در این طرح تلاش می‌کردم با استفاده از روش‌ها و راه‌حل‌های مختلف برای بهبود وضعیت دانش‌آموزان در اشکلات املایی رایج، به ویژه تقویت حافظه‌ی دیداری گام بردارم. در این راستا سعی می‌کردم به علائق دانش‌آموزان توجه نمایم. به ویژه به روش‌هایی که با بازی و مسابقه همراه بود؛ تا با ایجاد علاقه در دانش‌آموزان آنان را به فعالیت واداشته و آموزش درس املا را برایشان، جذاب و شیرین کنم.

در پایان باید پذیرفت که درس املا نیز مانند سایر دروس نیاز به توجه و بازنگری دارد و در این زمینه روی آوردن به روش‌های فعال تدریس، توجه به علاقه‌ی دانش‌آموزان، اجتناب‌ناپذیر است. بدین منظور می‌بایست ابتدا در نگرش و نحوه‌ی برداشت همکاران از این درس و سپس نحوه‌ی تدریس آن بازنگری‌های جدی صورت پذیرد تا یادگیری سریع‌تر و ماندگارتر ایجاد شود.

پیشنهادهات

پیشنهاد به همکاران:

- همکاران محترم قبل از هر اقدامی علت مشکل را پیدا کنند و بعد با ارتباط صمیمانه ی خود با شاگردان مشکل را برطرف نمایند.

- برای یادگیری نشانه‌ها از روش چند حسی استفاده نمایند زیرا این روش باعث یادگیری بهتر می‌شود.

- از پرونده‌ی دانش‌آموزان استفاده کنند که نیاز ضروری است برای شناخت اولیه شاگرد.

- تشکیل جلسات آموزش خانواده هر ماه یکبار. زیرا خانواده نقش اساسی را در آموزش و تربیت فرزندان ایفا می‌کند و هر چه رابطه و تعامل بین خانواده و مدرسه یعنی والدین دانش‌آموزان با معلم بیشتر باشد مطمئناً این تاثیرگذاری بیشتر است.

- در تدریس خود از الگوی یادسپاری استفاده نمایند زیرا یادگیری برای دانش‌آموزان با این روش راحت‌تر شده و مطالب بهتر در ذهن دانش‌آموزان می‌ماند.

- از دادن تکالیف بی هدف در منزل بپرهیزند.

- از آن جایی که آگاهی از پیشرفت در ایجاد انگیزه تاثیر بسیار دارد، پس نیاز است که دانش‌آموز را از پیشرفتش آگاه کرده و نقاط قوتش را برجسته نمایند.

- جهت افزایش اعتماد به نفس دانش‌آموزان هرگز کاری را که خارج از تواناییهای دانش‌آموز است از او نخواهند.

- اعتماد به نفس دانش‌آموزان را با یادآوری ویژگی‌های مثبت بالا ببرند.

پیشنهاد به اولیا:

- اولیاء محترم با مدرسه بیشتر در ارتباط باشند.

- در جلسات آموزش خانواده ی ماهانه حتماً شرکت نمایند.

- مشکلات آموزشی فرزندان شان را جدی گرفته و با معلم مربوطه همکاری لازم را داشته باشند.
- در انجام فعالیتهای مربوط به خانه که معلم کلاس برای به وجود آمدن مهارت در دانش آموز می دهد فرزندان را یاری نمایند.

پیشنهاد به مدیرمدرسه:

- گذاشتن جلسات آموزش خانواده برای اولیاء کلاس اول در فصل تابستان.
- معرفی دانش آموزان برتر به صورت هفتگی یا ماهانه سر صف.
- تشکیل بانک جایزه در مدرسه و تشویق دانش آموزان از طرف مدیر مدرسه.
- بهتر است مدیران مدرسه در کلاسها حضور یابند و با دانش آموزان ارتباط صمیمانه برقرار نمایند.

منابع و مآخذ

- ۱- بنی اسدی ، حسین (۱۳۸۴) ، آشنایی با طرح ارزشیابی توصیفی ؛ تهران : آزمون نوین.
- ۲- تبریزی ، مصطفی (۱۳۸۴) ، درمان اختلالات دیکته نویسی ؛ تهران : انتشارات فراوان ، چاپ دهم.
- ۳- تبریزی ، مصطفی (۱۳۸۰) ، درمان اختلالات ریاضی ؛ تهران : انتشارات فراوان ، چاپ پنجم.
- ۴- حاجی اسحاق ، سهیلا ، (۱۳۸۲) ، آموزش راههای یادگیری (الگوی یادسپاری) ؛ همدان : انتشارات میهن نو.
- ۵- حبیب الله پور ، منیژه و محمدی رودباری ، فرشته (۱۳۸۱) ، برگزیده های پژوهشی در عمل ، کارشناسی تحقیقات سازمان آ. پ مازندران ، چاپخانه نیما.
- ۶- کرک ، ساموئل ، چالغانت ، جمیز (۱۳۷۷) ، ناتوانیهای یادگیری تحولی و تحصیلی ، (ترجمه: رونقی ، سیمین و همکاران) ، انتشارات آموزش و پرورش استثنایی ، چاپ اول.
- ۷- مردادی، رضا ... [و دیگران] (۱۳۸۷)، فرهنگ واژه ها و اصطلاحات در تعلیم و تربیت؛ اصفهان: نشر آموخته، چاپ اول.

فهرست مجلات:

- ۱- حمید جعفریان ، یسار (۱۳۸۶) سفید ، خاکستری ، سیاه در زنگ املاء ؛ مجله ی آموزش ابتدایی ۴ ، ماه دی ، شماره مسلسل ۸۹ ، ص ۱۹.
- ۲- خرده بینان ، ماه منیر (۱۳۸۰) ، مجله رشد آموزش ابتدایی ۵ ؛ ماه بهمن ، شماره مسلسل ۳۹ ، ص ۶۰.